

Карпенко Олександр Валентинович

доцент кафедри управління документно-інформаційними комунікаціями Академії муніципального управління, завідувач відділу науково-аналітичної обробки та поширення інформації у сфері освіти державної науково-педагогічної бібліотеки України ім. В. О. Сухомлинського, к.держ.упр.

**ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНИХ
ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ В. ШАТАЛОВА
ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ
«ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ»**

Обґрунтовується ефективність інформаційно-аналітичних технологій методики педагога-новатора В. Шаталова при підготовці фахівців освітньої галузі «Державне управління». Розглядається аналітичний аспект методичного прийому використання опорних сигналів у навчальному процесі для полегшення довготривалого запам'ятовування інформації.

***Ключові слова:** інформаційно-аналітичне забезпечення, державне управління, навчальний процес, опорні сигнали.*

Karpenko Aleksandr

**USE INFORMATION AND ANALYTICAL TECHNOLOGIES OF
EDUCATIONAL METHODOLOGY V. SHATALOV AT PREPARATION
OF SPECIALISTS OF EDUCATIONAL INDUSTRY
«PUBLIC ADMINISTRATION».**

Efficiency of information and analytical technologies of methodology of teacher-innovator is grounded V. Shatalov at preparation of specialists of educational industry «Public administration». The analytical aspect of methodical reception of the use of supporting signals is examined in an educational process for the facilitation of long duration memorizing of information.

Key words: information and analytical providing, public administration, educational process, supporting signals.

Карпенко Александр Валентинович

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИНФОРМАЦИОННО-АНАЛИТИЧЕСКИХ
ТЕХНОЛОГИЙ УЧЕБНОЙ МЕТОДИКИ В. ШАТАЛОВА
ПРИ ПОДГОТОВКЕ СПЕЦИАЛИСТОВ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ
СФЕРЫ «ГОСУДАРСТВЕННОЕ УПРАВЛЕНИЕ»**

Обосновывается эффективность информационно-аналитических технологий методики педагога-новатора В. Шаталова при подготовке специалистов образовательной сферы «Государственное управление». Рассматривается аналитический аспект методического приема использования опорных сигналов в учебном процессе для облегчения длительного запоминания информации.

***Ключевые слова:** информационно-аналитическое обеспечение, государственное управление, учебный процесс, опорные сигналы.*

Постановка проблеми. Інноваційний розвиток сучасної педагогіки потребує нових наукових підходів до вирішення завдань сучасного навчального процесу підготовки фахівців освітньої галузі «Державне управління». Аналітична складова засобів та інструментів цього процесу покликана сприяти засвоєнню слухачами матеріалу, використовуючи логічне мислення та прийоми наукових досліджень.

Аналіз останніх досліджень. Протягом останніх 30 років зарубіжні та вітчизняні фахівці у галузі педагогіки та психології В. Бакалюк, С. Виноградов, Е. Волохова, В. Гиршович, В. Калошик, П. Мазур, Н. Малевич, Т. Мостова, І. Руденко, С. Соловейчик, Л. Столяр, та М. Столяров досліджували наукові здобутки педагогічної діяльності В. Шаталова. Науковцями всебічно вивчені психологічні, педагогічні, семантичні та методологічні аспекти використання опорних сигналів. Невирішеною частиною загальної проблеми є відсутність

теоретико-методологічного обґрунтування наявності аналітичної складової опорних сигналів, які використовуються під час викладання навчального матеріалу у середній школі.

Мета. Завданням статті є вивчення значущості аналітичної складової у методиці опорних сигналів педагога-новатора В. Шаталова та теоретико-методологічне обґрунтування їхнього використання в інформаційно-аналітичному забезпеченні навчального процесу.

Виклад матеріалу. В. Ф. Шаталов – автор «системи інтенсивного навчання» для учнів середніх і старших класів загальноосвітньої школи із застосуванням «опорних сигналів» та «опорних конспектів», заснованої на феномені ідентифікації словесного образу та тексту, яка ґрунтується на принципах ідеї опори і методичних знахідок у дидактиці В. О. Сухомлинського.

За Шаталовим, «опорні сигнали» – мнемонічні схеми, прийоми та правила, що являють собою наглядне відображення предмету (дії), яке використовується для полегшення довготривалого запам'ятовування інформації. За допомогою «опорних сигналів» відбувається процес узагальненого формування розумових дій при засвоєнні знань.

Наприклад, у викладанні матеріалу з економічних дисциплін про ефективність торгівельних зв'язків України викладач підкреслює, що слід дотримуватись правила переважного вивозу: вивозити за кордон держава повинна завжди більше, аніж завозити. Тільки у такому випадку можливе збагачення, а отже, і зміцнення економіки – грошова різниця між вартістю вивезеного товару буде залишатися на внутрішньому ринку. Про це можна просто розповісти, а можна підсилити сприйняття матеріалу чіткою схемою – «опорним сигналом» (рис. 1).

Рис. 1. Приклад чіткого «опорного сигналу»

Під час подальшої самопідготовки за допомогою такого чіткого «опорного сигналу» слухач одразу згадує наведений факт.

Як приклад якості цілісного «опорного сигналу» може використовуватися схема викладання іншої події, прийняття та наслідки християнства на Русі (рис. 2). У першій рамці – негативні сторони (з точки зору тогочасного населення) введення християнства на Русі, у другій – позитивні. Таке поєднання слухового та зорового (образного) сприйняття під час пояснення підвищує у слухачів інтерес до навчального матеріалу [8, с. 154–156].

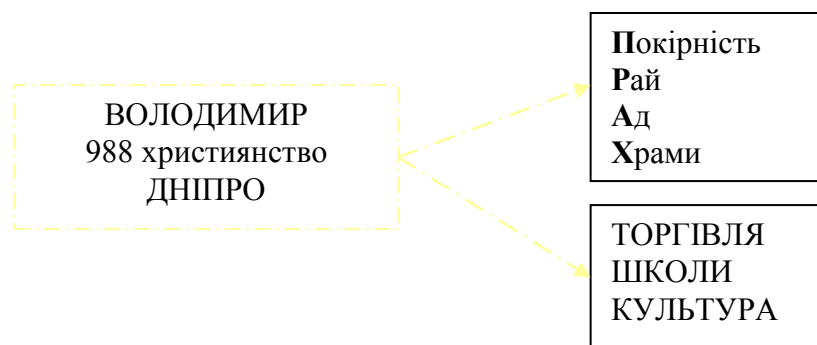

Рис. 2. Приклад цілісного «опорного сигналу»

Під час сприйняття опорних сигналів у слухачів формуються пізнавальні та інтелектуальні операції:

- визначення проблеми;
- доведення логічної доречності ствердження;
- звернення до аналогічних випадків із метою визначення вагомих позицій;
- виділення логічних і емпіричних суперечностей у фактах;
- зіставлення протилежних фактів;
- пошук і перевірка ймовірних шляхів розв’язання проблеми.

Слухачам пропонується перевіряти достовірність фактів і оцінювати їх шляхом логічного аналізу. Оцінювання є пізнавальним процесом встановлення істинності реальних фактів і висновків, виведених із них. Відповідно

навчальний процес спрямовується на засвоєння необхідного матеріалу на основі вироблення власних думок та асоціацій.

Для формування певної бази знань недостатньо лише культивувати безпосередні емоції, необхідно за допомогою аналізу логічних схем допомогти слухачу зрозуміти їх сутність, навчити думати про них самостійно, а не просто висловлювати прогнозовані реакції на відповідні дії.

Місце опорних сигналів на етапі навчальної діяльності неважко визначити за результатами їх застосування. Ефективність кінцевого результату, тобто реалізація виховної, освітньої і розвивальної цілей лекційного або семінарського заняття, і є критерієм науково обґрунтованого застосування опорних сигналів [2, с. 23].

Навчальні матеріали за методичною системою В. Ф. Шаталова (рис. 3), що викладено головним чином у вербально-графічній формі (у вигляді малюнків, схем), спрощують процес сприйняття і орієнтують на розвиток творчого мислення учнів за принципом відкритих перспектив [3; 5; 6].

Рис.3. Принципи та елементи методичної системи В. Ф. Шаталова

Концептуальною основою освітньої моделі В. Ф. Шаталова є ідея ефективної технології навчання, яка розкриває потенціал кожного слухача за рахунок активізації роботи психофізичних механізмів, що забезпечують сприйняття, аналіз та систематизацію інформації.

Переваги методики В. Ф. Шаталова:

- основні положення методики не суперечать дидактичним принципам навчання, а навпаки, дозволяють ефективно та творчо реалізовувати їх на практиці;
- застосування методики спрямовує слухачів вчитися не випадково, а постійно та регулярно;
- завдяки удосконаленню навчально-виховного процесу ефективно реалізовано людський фактор;
- система новаторських принципів та прийомів дозволяє вирішувати одну з важких педагогічних задач – залучити кожного слухача до постійної, напруженої розумової праці, виховувати пізнавальну самостійність як якість особистості, укріпити в кожному слухачеві почуття власної гідності та віри в себе [4, с. 71].

Методика В. Ф. Шаталова ґрунтується на принципах ідеї опори і методичних знахідок у дидактиці В. О. Сухомлинського і є практичним втіленням методичних прийомів цього видатного українського педагога – новим аспектом вивчення спадщини вченого у сфері педагогічної та психологічної семіотики.

Таким чином, завдяки новаторській методиці В. Ф. Шаталова погляди В. О. Сухомлинського на роль наочності у пізнанні та розумовому вихованні учнів втілюються у сучасній педагогічній практиці [1, с. 46–47].

Управління навчально-виховними процесами базується на категоріях «оцінка», «повторення», «контроль» та «самоконтроль». У московській школі-студії В. Ф. Шаталова та у чисельних експериментальних класах середніх навчальних закладів України впроваджуються його інновації, а саме:

- застосовуються замість традиційних домашніх завдань великі «пропозиції», обсяг і складність яких варіюються залежно від етапів навчання та від індивідуальних особливостей учнів;
- використовуються різноманітні нестандартні форми обліку й контролю знань кожного учня на кожному уроці, що дозволяє відмовитися від учнівських щоденників та класних журналів;
- традиційні іспити замінено роботами за релейними «листочками групового контролю», що ефективно виявляють результат самостійного опрацювання всіх видів завдань;
- практикуються оригінальні форми взаємоперевірки учнів, у тому числі з метою збільшення часу для розв'язання завдань високої складності й розвитку продуктивного мислення;
- використовуються ігрові форми навчання під час проведення занять [7; 9, с. 1000].

Облік та оцінка знань у технології навчання Шаталова відіграє діагностичну, психологічну, виховну, мотиваційну та критичну роль.

Аналітична складова опорних сигналів розвиває критичне мислення слухача, яке у даному контексті слід трактувати та узагальнювати як:

- спроможність самостійно аналізувати інформацію;
- вміння бачити помилки та логічні артефакти;
- спроможність виправляти похибки та помилки;
- наявність розумного скепсису, сумнівів;
- інтелектуальний процес аналізу та синтезу інформації;
- бажання пошуку шляхів для отримання оптимальних рішень;
- вміння обстоювати власні позиції;
- толерантність до сприйняття інших поглядів;
- здатність порівнювати та оцінювати протилежні аргументи та вирішувати проблеми;
- ефективне мислення, яке призводить до отримання висновків.

«Шаталовську» технологію навчання визнали ефективною тисячі педагогів світу, які використовують її у викладанні багатьох навчальних дисциплін. Наприклад, в Україні та Росії її з успіхом впроваджують у загальноосвітніх школах, а в Китаї – у професійних та військових училищах. Серед випускників експериментальних класів близько 100 авторів кандидатських та докторських дисертацій.

Педагог-новатор актуалізував та розвинув встановлені наукою закономірності, які раніше не були затребувані педагогікою.

Методика В. Ф. Шаталова дала змогу проходити повний курс загальної середньої школи за дев'ять років при навантаженні 30 навчальних годин на тиждень.

Навчання у школі-студії В. Ф. Шаталова (<http://www.shatalovschools.ru>) відбуваються на базі Національного інституту Катерини Великої (м. Москва) під час шкільних канікул (червень – серпень), та щонеділі у період навчального року.

Висновки. Проведений аналіз наявності аналітичної складової у методиці впровадження опорних сигналів педагога новатора В. Шаталова дає можливість сформулювати ряд висновків.

1. Актуальним є впровадження у навчальний процес підготовки фахівців освітньої галузі «Державне управління» методики використання опорних сигналів, що передбачає ефективне осмислення слухачами нового матеріалу.

2. Аналітичність опорних сигналів, як механізму ефективної реалізації інформаційно-аналітичного забезпечення навчального процесу, ставить за мету навчити слухачів самостійно приймати оптимальні рішення на основі ґрунтовного аналізу наявних проблем, перевірки достовірності фактів, визначення та аналізу альтернативних рішень, оцінювання фактів на основі критичного мислення (зокрема, при використанні дистанційної форми навчання).

3. Методика опорних сигналів ґрунтується на принципах ідеї опори і методичних знахідок у дидактиці В. О. Сухомлинського і є новим аспектом

вивчення спадщини вченого та її практичного втілення у сфері педагогічної та психологічної семіотики.

Література.

1. Бакалюк В. І. Ідея опори в дидактиці В. О. Сухомлинського // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2007. – № 4 – С. 46–50.
2. Бакалюк В. І. Психологічний аспект новаторського застосування опорних сигналів у методиці В. Ф. Шаталова / В. І. Бакалюк // Упр. шк. – 2008. – № 7. – С. 21–25.
3. Волохова Е. А. Дидактика: Конспект лекцій для студентів педагогических вузов / Е. А. Волохова, И. В. Юнкина. – Ростов-на-Дону : «Феникс», 2004. – 288 с.
4. Калошик В. Ф. Творче надбання В. Ф. Шаталова в освітню практику / В. Ф. Калошик // Практик. психологія та соц. робота. – 2008. – № 8. – С. 71–73.
5. Кущ П. Тернистий шлях пошуку : [педагог-експериментатор з Донецька Віктор Шаталов] / П. Кущ // Уряд. кур'єр. – 20 берез. (№ 52). – С. 10.
6. Методика В. Ф. Шаталова [Електронний ресурс] // Портал тренінгів та консалтингу. – Режим доступу : http://msk.treko.ru/show_dict_1017. – Назва з екрану.
7. Шаталов Віктор Федорович [Електронний ресурс] // Портал сучасних педагогічних ресурсів. – Режим доступу : http://www.intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_personalias_shatalov_vf. – Назва з екрану.
8. Шаталов В. Ф. Сужение сознания. Педагогические раздумья / В. Ф. Шаталов. – Донецк : Национальный союз писателей Украины, журнал «Донбасс», 2010. – 190 с.
9. Ярмаченко М. Д. Шаталов Віктор Федорович // Енциклопедія освіти / Головний редактор Василь Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.